ՈՒԽՏԻ ԵՎ ԳՈՒՌԱՇԻ ԵՐԳԵՐ

ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՈՒԽՏԸ

Ղրիմի հայ գաղութը միշտ կապված է եղել մայր հայրենիքի հետ թե առևտրական և թե կուլտուրական կապերով։ Այդ կապերից մեկն է եղել և սուրբ Կարապետի ուխտագնացությունը։

Ամեն տարի ամառվա ընթացքում հայ երիտասարդությունը խոշոր խմբերով, ձիերի վրա նստած, ուխտ է գնացել Մշո Սուրբ Կարապետի վանքը, ճանապարհին այցելել է Հայաստանի տեսարժան վայրերը և անպատճառ իրենց մայրենի Անիի ավերակները։ Այդ սովորությունը Ղրիմի հայերը իրենց հետ բերել էին Նոր Նախիջևան։

Քաղաքի և հինգ գյուղերի ուխտավորները ձմեռվանից սկսում էին պատրաստվել գնալու համար՝ կազմում էին խմբեր, արտասահմանյան անձնագրեր հանում, լավ և դիմացկուն ձիեր էին ձեռք բերում, նրանց պատրաստում երկար ճանապարհի համար։ Գնում էին Թիֆլիսի վրայով։ Կովկասյան և անդրկովկասյան երկաթուղիները կառուցելուց հետո սկսեցին գնալ երկաթուղիով մինչև Թիֆլիս, իսկ այնտեղից ֆուրգոններով և կամ գնում էին Նովորոսիյսկ, նավով հասնում Տրապիզոն, իսկ այնտեղից դարձյալ ֆուրգոններով ճանապարհվում ուխտատեղին։

Սուրբ Կարապետ ուխտ էին գնում միմիայն տղամարդիկ, մուրազ ունեցող երիտասարդները։ Գյուղացիք ամեն տարի սուրբ Կարապետի բաժնին ցորեն էին ցանում. այդ ցորենը ծախում էին և ստացված փողերով գնում ուխտ։

Ուխտը ընդունելի լինելու համար ուխտավորները ծոմ էին պահում, միշտ գնում էին եկեղեցի և աղոթում։

Սևնր մեջ ենք բերում «Խարիր Մելքոնի երգը»։ Այդ Մելքոնը քաղաքացի է, բայց ապրել և դարբնություն է արել Թուիտի գյուղում։ Նա ծանր հիվանդացել է. ուխտ է արել Սուրբ Կարապետին. դրա համար յոթ տարի պաս է պահել։ Իր մեծ եղբոր հրամայողական խորհրդով ճամփա է ընկել ընկերների հետ դեպի Ս. Կարապետ և ճանապարհին մեռել։ Այդ դեպքը մեծ տպավորություն էր թողել ժողովրդի վրա, որի առթիվ հորինված է այս երգը։ Երգի բազմաթիվ վարիանտներից մեջ ենք բերում երկուսը։

1

Օխտը դարի ցավ քաշիլ էր խարիր Մելքոնը,
Օխտը դարի բաս բահիլ էլ խարիր Մելքոնը,
Սուրփ Գարաբեդ ուխտ արիլ էր խարիր Մելքոնը։
Ձիերս հեձանք, ջամփրվեցանք,
Կեղեն չեթ էլլանք։
— Ձիմ լալ աղա, չիմ լալ աղա, ինքդ էշթայիր։
Կնա՛, Մելքոն, կնա՛ Մելքոն, ուխտդ գաղարե,
Գոխն զենգուն, գրուր խամչին, մի՛ մնա հալխեն։
Գոխեցի զենգուս, զրուցի խամչիս, հասանր Նախշվան.
Ջամփվեցանք, ջամփվեցանր խաղ ու խրնդումով,
Ջամփվեցանք մինչև Տամրը խաղ ու խրնդումով։
Տամբեն էլլանք, Քափրայ հասանք, ոտրերս ուռեցան.
Քափրայեն էլլանր սարը մղանք, սիրտս ուռեցավ,
Սարեն էլլանր, Թիֆլիս հասանր, մեղ ոդան չիմացա։
Հայ աղաներ, հայ աղաներ, ջարիս ջար կդիր.
Էրդու դղար խոսր մեղ էղանք, փոշթա պոնեցինր.
Մինչովրի փոշիան էգավ, Մելքոնր լըմնցավ։
Հիսունչորս ստխադաշներս լաց-կոոում էղանք.

Մենք փորեցինք, մենք թաղեցինք մեզ հայ դերդերով
Հիսունչորս առխաղաշներս չորսդին փաթթած
Հիսունչորս առխաղաշներս էլլանք-էլլանք կնացինք։
— Մուրադս դարեր սուրբ Դարաբեղին դուրը դարեցեք,
Բարև ղանիր խաչիկ ախպորս և բարայիս,
Բարև ղանիր խաչիկ ախպորս և ժամայիս[1]։

2

Օխար դարի ցավ քաշիլ էր խարիբ Մելքոնը,
Օխար դարի բաս բաշիլ է, խարիբ Մելքոնը,
Օխար դարի աղոթք ղանիր, ծում ըըրահեր խարիբ Մելքոնը,
Սուրփ Գարաբեղ ուխտ արիլ էր խարիբ Մելքոնը։
Ձիներս հեծանք, կեղեն չեթ էլլանք,
Ուխտավոր դղաքս թոփ էղանք։
— Ջիմ լալ աղա, չիմ լալ աղա, ինքդ էշթայիր
— Կնա՛ Մելքոն, կնա՛ Մելքոն, ուխտեդ մի՛ մնալ,
Կնա՛ Մելքոն, կնա՛ Մելքոն, տուն ան ջանփորղն իս.
— Ջիմ լալ աղա, չիմ լալ աղա, ջամփան գըմնամ.
— Գնա Մելքոն, ուխտդ դալարե, դուն ան ջամփորղն իս,
Գոխե ղենգուն, դրուր խամչին, ջամփեդ մի մնալ։
— Գոխեցի ղենդուս, գրուցի խամչիս, հասա Նախշվան.
— Ջիմ լալ աղա, չիմ լալ աղա, ինքդ էշթայիր։
— Կնա Մելքոն, կնա Մելքոն, հալխեն մի՛ մնալ,
Համփուրվեցանք, փաթթվեցանք, ձիերս հեծանք.
Համփուրվեցանք, ջամփվեցանք մինչև Տամբը։
Տամբեն էլլանք, Կավկաղ մղանք, սիրդս տողաց.
Կավկաղեն էլլանք, սարը մղանք, մեղ պան չիմացանք։
էրդու դղա մեղ խոսք էղան փոշթա պռնելու.
Ինչև փոշթան էգավ, հասավ, Մելքոնը լըմնցավ։
Հեմ փորեցինք, հեմ թաղեցինք մեզ հաղ դերդերով.
Հեմ փորեցինք, հեմ թաղեցինք թուրքին չոլին մեջը։
Հիսունչորս ուխտավորով լաց-կոռում էղանք։
Քուլան ծին էգեռով հեգներս դարինք,
Սուրբ Գարաբեղին տուրը դարեցինք.
Ժամին մեջը խունդով-մոմով հոքուն արինք.
Ալայս մեղդեղ նորեն լաց-կոռում էռանք։
Պարև դարեք Անդրեաս աղայիս, ընգերներ,
Պարև արեք Մարիամ յանդայիս, ընդերներ,
Պարև դարեք Նացա ղղոցը, ընդերներ,
Նաքա թող լան ուխտս դաղարողը, ընդերներ։

Այս երգը իր տխուր մեղեդիով մինչև օրս էլ երգվում է թե գյուղերում և թե քաղաքում։

3

Սուրփ Գարաբեդի ցորենը մաղած,
Ամբարին աչքը իլինք լըցած,
Բոռու ծին առանը գաբած,
Խը՛ռ-խը՛ռ գանն հազիր կանած,
Նալերեն թեք գնած, բահած,
Էղնու թախըմ հազիր սարքած,
Հեբդեները գողեն դախած,
Ջենգուներր օսկի ճըրած,
Լուղեն, դիզդին, չուլբուր ֆըսած
Սև խաթռանով աղեղ ներկած.
Դղաս գանանչ դարան հաքած,
Արծըթե կողին մեջքը գաբած,
Մոշթի կդաղը կլուխը տըրած,
Բուրը-սուրը քովեն դախած,
Ուխտ բիդ էշթա սուրփ Գարաբեդ,
Աստված անբաղաս նարա հետ։

Ծերերը, տղամարդ թե կին, ուխտ էին գնում Երուսաղեմ։ Նրանք վերադառնում էին հաճիներ դարձած, նրանց վրա նայում էին որպես սրբապաշտ, աստվածավախ և եկեղեցուն նվիրված մարդկանց։

Սուրբ Կարապետ ուխտ գնացող տղամարդկանց վրա այլ էր ժողովրդի հայացքը։ Նրանք ոչ հաճիներ էին և ոչ էլ իրենց հոգու փրկության մասին մտահոգվածներ։ Սուրբ Կարապետ գնացողները հայրենասերի համբավ ունեին, թեպետ գոյություն չուներ սուրբ

[1] Այս երգի նոտագրված օրինակը տե՛ս Մ. Կյուլեճյանի ժողովածուն։

Կարապետ գնացողների առանձին կազմակերպություն, բայց նրանք ամենքը կապված էին իրար հետ հայրենասիրական կապով։

Մ. Նալբանդյանի թաղման հանդեսին սուրբ Կարապետ գնացող ուխտավորները մասնակցել են որպես մի առանձին կազմակերպություն։

Սուրբ Կարապետի ուխտագնացությունը սերտ կապված էր Անիի ուխտագնացության հետ. ուխտավորները երկու տեղն էլ այցելում էին, բայց գոյություն ուներ և առանձին Անիի ուխտագնացություն։ Այդ մասին ևս եղել են երգեր, որոնցից մեզ հասել է միմիայն հետևյալը.

Ուխտավոր եմ դեպ Անի,
Ջամփուն գեսը քունս դանի.
Ջարթիմ, էլլիմ դեղես չըստ,
Բախտ չունիմ նը՝ մնամ փըստ։

Նախիջևանցիք համարում էին իրենց անեցիների ժառանգները, Անին նրանց համար եղել է մի խնկելի սրբություն։

ՏԵՂԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ուխտագնացությունը շատ ընդունված էր Նախիջևանցիների մեջ։ Նրանց պատմության Ղրիմի շրջանում ևս ուխտագնացությունը եղել է շատ զարգացած։ Ունենալով Ղրիմում հարյուրավոր եկեղեցիներ, ունեցել են բազմաթիվ ուխտատեղիներ։ Ամենամեծ ուխտաեղիները եղել են Հին Ղրիմի Սուրբ Խաչ վանքը և Քեֆեի Սուրբ Գեորգ եկեղեցին, խրտոելեզի ժամը։

Հին Ղրիմի Ս. Խաչ վանքը շինված է 1330—1338 թվականին. նա հայոց վանքերի մեջ ամենահոյակապն է եղել, նա ունի մեծ պատմական անցյալ. եկեղեցու շենքը այժմ էլ կանգուն է. այդ եկեղեցուց առաջ էլ վանքի անտառում եղել է եկեղեցի, որի ավերակները այսօր էլ կան։ Այդ վանքը բոլոր ղրիմցի հայերի համար եղել է մեծ ուխտատեղի. նա ունեցել է ուխտավորներ ընդունելու խոշոր հարմարություններ՝ օթևաններ, օդաներ և այլն։ Ուխտավորները շարաթներով ապրել են վանքի օդաներում։

Երկրորդ հռչակավոր ուխտատեղին եղել է Քեֆեի Սուրբ Գեորգ եկեղեցին, որի ուխտը տոնվել է հունական Սուրբ Գեորգի տոնի օրը, ապրիլի 23-ին (հ. տ.) և կոչվել է խրտոելեզ։ Այդ ուխտը տոնվել է երեք օր և մեծ տոնավաճառով։ Խրտոելեզի ուխտի տոնավաճառին մասնակցել են հույներ և թաթարներ։ Ուխտավորները միշտ բերել են մատաղի դառներ. հորթեր և մինչև իսկ եզներ։

Սուրբ Գեորգի եկեղեցին շատ հին է. երբ է հիմնված. անհայտ է։ Թեոդոսիայի թանգարանում գտնվում է մի տապանաքար 1027 թվականի արձանագրությամբ։ Պատմական նշանակություն ունեցող այդ քարը 1811 թվականին Ս. Գեորգի եկեղեցուց հանել և տարել են թանգարան, որտեղ մինչև օրս էլ պահվում է։

Գաղթելով Նոր Նախիջևան, ղրիմցիք հիմնել են և Սուրբ Խաչ վանք և Սուրբ Գեորգ եկեղեցին։ Այդ երկուսն էլ դարձել են ուխտատեղիներ։

Նոր Նախիջևանի Սուրբ Խաչ վանքը շինված է Ղրիմում թողած Սուրբ Խաչ վանքի փոխարեն։ Շատ հայտնի դարձավ նրա «Վաշդևորի» (վարդավառ) ուխտը։ Ամբողջ Նախիջևանը այդ օրերին տեղափոխվում էր Սուրբ Խաչի պարտեզը. քաղաքացիք գնում էին ամբողջ ընտանիքներով. հետները տանում սեղաններ. աթոռներ. ինքնաեռներ. ուտելիքներ. վրաններ խփելով. ապրում էին այնտեղ երեք օր։ Այդ օրերին վանքի եկեղեցին անդադար կատարում էր եկեղեցական արարողություններ. քաղաքի բոլոր քահանաները, տիրացուները. երգեցիկ խումբը գնում էին Ս. Խաչ ծառայում։ «Վաշդևորի» (վարդավառի) ուխտագնացությունը հարս ընտրելու տեղ էր։ Երիտասարդները լավ հագնված խումբ-խումբ մանում էին գալիս պարտեզում։ Աղջիկները նույնպես դրսևորում էին, իրենց ցույց տալիս «կտրիճներին»։ Հարյուրավոր վրաններում կատարվում էին բազմաթիվ նշանդրեքներ։ Քաղաքի բոլոր երաժիշտները և նվագախմբերը այդ օրերը անց էին կացնում Սուրբ Խաչի պարտեզում։ «Ռոտոնտի» վրա նվագում էր նվագախումբը. բուֆետը բազմաթիվ սեղաններով սպասարկում էր քեֆ անողներին։ Երգ ու պար էր ամեն անկյունում։

Վարդավառի ուխտագնացության օրը վանքի առատ ու համեղ ջրով աղբյուրի մոտ խաղում էին «Վաշդևորդ», այսինքն՝ սառը ջրով իրար թրջում էին և մեծ ճվճվոցով ու աղմուկով զվարճանում։

Վարդավառի տոնը նկարագրել են Ռափայել Պատկանյանը[2], Հարություն Խատամյանը[3] իրենց գեղարվեստական երկերում և Յուրի Վեսելովսկին իր ընդարձակ հոդվածով «Русские ведомости» օրաթերթում։

Վարդավառի կիրակի օրը, պատարագից և մատաղ ուտելուց հետո տեղի էր ունենում «դուռաշ» (ըմբշամարտ), որին մասնակցում էին քաղաքի և գյուղի կտրիճները։

Այլ պատկեր էր խըդըռլեզի օրը։ Ս. Գևորգ եկեղեցին գտնվում էր քաղաքից դուրս, դաշտի մեջ, երկու քաղաքների (Նախիջևանի և Ռոստովի) արանքում։ Եկեղեցին ուներ շատ մեծ բակ, որը հավասար էր մի քանի հեկտարի։ Տոնից մի քանի օր առաջ բակի մի կողմում շարվում էին չորս-հինգ կարուսելներ, նրանց կողքին կրկես, նրա կողքին լարախաղացներ և այլն։ Բակի մյուս կողմում շարվում էին արևելյան անուշեղենների վաճառող հավլաճիները, մրգեղեն, լիմոնադ և այլ ջրեր ծախողները։ Առանձին կարգով շարվում էին երեխաների համար խաղալիքներ, փքեր ծախողները, հարմոն նվագողները և այլն։

Քաղաքի և գյուղերի հայությունը սիրում էր խըդըռլեզի տոնը։ Գյուղացիք գալիս էին լավ ձիեր լծած։ Սիրտասարդ կանայք և աղջիկները գալիս էին ոտարոբիկ, գալիս էին ուխտի նախօրյակին, երբ օրհնում էին մատաղացու անասուններին, մասնակցում նախատոնակին և միմիայն հետևյալ օրը ժամերգությունից վերջը հաղնվում և մասնակցում տոնահանդեսին։

Այդ ուխտին մասնակցում էր Ռոստովի ամբողջ հասարակությունը. Մարիուպոլ քաղաքից և նրա բազմաթիվ գյուղերից գալիս էին հայերի հետ Ղրիմից դաղթած հույների ժառանգները. այդ սովորությունը մնացել էր Ղրիմից։ Այստեղ ևս ժամերգությունից հետո տեղի էր ունենում «դուռաշ» (ըմբշամարտ)։

Վարդավառի և խըդըռլեզի տոների առթիվ եղել են շատ երգեր, որոնք դժբախտաբար մոռացված են։ Մենք մեջ ենք բերում մեզ հասած մի քանի բեկորները։

---

2 Ռ. Պատկանյան, Երրորդ հատոր, Նոր Նախիջևան, 1904, էջ 190—207։

3 Հ. Խատամյան, Նոր Նախիջևանի պատկերներ, Նոր Նախիջևան, 1915։

ԳՅՈՒՂԱՑԻ ՏՂԱՆԵՐԸ ԵՐԳՈՒՄ ԵՆ՝

1

Հայրցեք, ըղաք. թոփ լանք.
Խըդըռելեզ ուխտ էշթանք.
Հոն սիրուն հայ ախչիգներ
Մեզի գըսպասին անհամբեր։
Օսկի ֆեսերը կլոխները,
Խուլանով կողին մեջքերը,
Ցիդանի բես սոսուն բոյով,
Գդրիչ դուղին բոյով-բուսով։

Այս երգի շարունակությունը մեզ չհաջողվեց գտնել։

2

Ասօր ուխտ է, խըդըռելեզ.
Մամա, ձգե մեձ դրաբեզ։
Հազիր էղիր, մեմը եղ մեյդան,
Կեղացի սոյերս բիդի կան,
Ախչիդները պորիդ ոտքով,
Գրդրիջները էդեռլը ծիռվ։
Վարը փոե մեձ քիլիմ,
Հացը մանդրե դիլիմ-դիլիմ,
Էփե բոյդեդ ծուկի բալման,
Թո ուդին ու քրշտանան։
Մենք ալ դեշթանք նացա դունը,
Գուդինք նացա անբակ մաձունը.
Համով էփած խուզիի մաղաղը,
Սերը, դարաքը, անուշ խայմախը։

3

Զադդի դանանչ դիրադին
Մեդդեղ դեշթանք խըդըռելեզ,
Քուռուշը քուռ,
Կդադը ձուռ,
Անունը Զադուր։

ՎԱՇԴԵՎՈՐԻ ԵՐԳ[4]

Սամսա—խաթլամա, խաուրմա,
Պոլտինիգ արբա-քիրա,
Սամավարը սիրդիս գոխաձ,
Վաշդևոր ուխտ կնացինք։
Ջեմր անբախտութին բաղահեցավ,
Սավեթին բաշմաքիին թեքը
Ոտն ջամփտյին փոսր ինկավ։
Սավեթը շաշիմիշ չարավ,
Մեդալ բաշմաքին ալ առավ,

---

4 Այս երգը տվել է մեզ Զ. Զարիֆյանը, որը լսել է իր 94 տարեկան հորաքույր Տ. Զախմախյանից։

Հանից էրգսում ռտքեն, բահից,
— Գորից ուխտ էկիլ իմ,—գանչից։

ԳԱՐՁՈՒԳ ՄԱՌԹԻՆ[5]

1

Հեյ, մեկղի գացեք մեյդան.
Ի՞նչ աղբես առչև կուկան,
Ջարդ խամչին. տուն մի Նայիլ,
Հոնէն ալ դրլա սեիր,
Թո՛ էլլին գրգրիչները։
Ո՞ւր է կոմեշին կլոխը
Թո մեյ-ան կա ուզեցողը,
Դե, հաձե, դեե խալղրան[6],
Աթխուլախ, այու երեսան[7],
Հարա տուն, գարչուգ Մառթին,
Ինչի՞ գընայիս հալխին։
Իշթե գարչուգ Մառթինը։
Գայնեց Ազոփին առչևը,
էղան կողի-կողիի,
Առնվեցան ձեռք-ձեռքի,
Թընդաց դագը կեդինը,
Հավա էլլան թոզերը։
Դաքցան, ասլան գըդռեցան,
Ջորս բովը րըդըդվեցան,
Ազոփը փաթթվեցավ
Ու մեջքին խաթմիշ արավ.
Մառթինը մեգեն սյոնից,
Ճղից, վերուց, թաքլից։
էլլան դահա գրղրիչներ,
Ան Մառթինին հեչ պան չէր,
Նարա կալ էր բաղռաձը,
Կիղե ալայ աշխարքը,
Նա օմուզին վքային
Օրա թաքլած գրգրիչ է։
Գարչուգ Մառթինին ուժին
Ուժ չի հասնի հէչ մեդին.
Աֆֆե՛րիմ, դարչուգ Մառթին,
Նամ իս դուն կեղացիրին.
Տուն առիր ան կլոխը
Քրդիներից ինլալ հախը։
Ծո, Մառթին, մեյնագ չուղիս,
Մէր փայոն ալ բիչ մը բահիս
Դյխուն համը մենր ալ դեսնունր,
Քու ուժդ մենր ալ առնունք։
Ոսկի բես ասլան ղդոինք
Կալ բաղռինք, օբա դրրչինք։

5 1903 թվականին հրատարակված Եր. Շահազիզի հիշված աշխատության մեջ և աշակերտական «Լուսաբեր» ամսագրում։
6 Դեե խալղրան—ուղտ բարձրացնող։
7 Այու երեսան—արջ գլորող։

2

Սուփ Գևորգին բաց ազբարը.
Գուռաշ բացից լուսարարը.
Բատանր փչից իրեն զուռնան
Հեգն ալ դաուլը ու բոռոզան։
Գդրիչները թոփ էղան,
Գուռաշչիները մեյդան էլլան.
Կեղ ու քաղաք դիմաց-դիմաց
Հազիր գըլան գամաց-գամաց։
Մեյդան էլլավ Տելի Խազարը.
Տիմացը էլլավ Թոփցի Նազարը.
Էրգուսն ալ նամ դված գդրիչներ.
Ուժով ու քաչ գուռաշչիներ։

Փաթթվեցան յամբաշ-յամբաշի.
Բռնվեցան մեծ զոռ գուռաշի,
Ոտքերուն դագը ֆողը գըգռղա.
Նայողներուն վրան աչ-դող կուկա։

3

Գուռաշ կուկան գդրիչները,
Սեիր գանին ախչիղները.
Մամաները սոլովեն
Դեյմիչ գանին հեռուեն։
Մեմալ Նայիս, չամաթա էլլավ,
Խազարին զոնագը կեգինին դրավ.
Բազանը չալից գոչ հավա,
Հալխը գանչից էվալլա։
Օղին լացից. Լուսիղը խնդաց,
Կեղացիք առին կլոխը իրանց։
Դաուլ-զուռնայով ըեֆ արին,
Դանգըլ-դանգըլ խաղացին։
(Դաուլ-զուռնան չալեցին,
Դըռլ-դըռլ խաղացին)[8]։

«Կուռաշները» տեղի էին ունենում միմիայն ուխտի օրերը և միմիայն մատաղի գլխի վրա։ Գլուխը պետք է լիներ անպատճառ եզի, արջառի կամ գոմեշի։

Քաղաքում «կուռաշներ» կազմակերպում էին միմիայն Սուրբ Գեորգ եկեղեցու բակում խրասնլեղի օրը և Սուրբ Խաչ վանքի բակում «վարդեորի» օրը։ Քաղաքը իհրը յուր հասարակական միջոցներով մատաղ չէր անում. այդ եկեղեցիների մատաղը բերում էին մասնավոր անհատներ, գլխավորապես գյուղացիք։ Բերում էին առավելապես ոչխարներ և արջառներ, շատ սակավ եզ կամ գոմեշ։

8 Այս երգի խոսքերը տված է մեզ Լուսեղեն Խադիջյանը։

Այլ էր պատկերը գյուղերում։ Մատաղին մասնակցում էր ամբողջ հասարակությունը։ Ամեն մի գյուղ ուներ խոշոր, շատ խոշոր մատաղի «խալկիններ» (պղնձե կաթսաներ), որոնցից ամեն մեկի մեջ կարելի էր եփել մի կամ երկու եղ։ Այդ խոշոր կաթսաները գյուղացիք բերել էին իրենց հետ Ղրիմից։ Ուխտի համար ամեն մի հասարակություն գնում էր իր միջոցներով մի կամ երկու եղ, մի քանի հատ ոչխար։ Այդ անասուններին ուխտի նախօրյակի երեկոյան տանում էին եկեղեցու դուռը, որտեղ քահանաները առանձին արարողությամբ օրհնում էին մատաղացուն։

Մատաղացուները տանում էին գյուղական կառավարության բակը և մորթում։ Ամբողջ դիշերը լիազորված անձինք եփում էին մատաղի միսը։ Մատաղի համար նախօրոք բոլոր գյուղացիներից հավաքում էին մի-մի հաց, բուլղուր, աղ և թեղաք (աթար)։ Ամեն եկեղեցի ուներ մատաղ ուտելու համար առանձին շենք. հաճախ մատաղ ուտում էին ուսումնարաններում։ Մատաղապուրը պատրաստում էին բուլղուրով։ Ամեն մի գյուղ ուներ հարյուրավոր փայտյա ափսեաձև պընակներ, որոնցով տալիս էին մատաղապուրը։ Միս և մատաղապուր տալիս էին միմիայն ծերերին, իսկ մնացյալների համար խոշոր կաթսաներով բերում էին եփած միսը, մանրած հացը, դնում եկեղեցու բակի դարպասի մոտ և բաժանում եկեղեցուց դուրս եկողներին, ամեն մեկին տալիս էին մի-մի կտոր միս և հաց, վրան էլ ցանում էին աղ։

Ամենից ավելի ընդունված էր Սուրբ Կարապետի ուխտը Նիսվիթա գյուղում։ Գյուղացիք և քաղաքացիք ուխտ էին գալիս և մատաղ բերում ոչխարներ և արջառներ։

Հեթանոս ժամանակվանից մնացած այս սովորությունը վերջացավ միմիայն սովետական կարգեր հաստատվելուց հետո։ Խրտոնելեղի և վարդևորի ժամանակ մրցում էին կուռաշի մեջ մի կողմից քաղաքացիք, իսկ մյուս կողմից գյուղացիք։ Գյուղում կուռաշը տեղի էր ունենում ուրիշ կերպ։ Կուռաշը կազմակերպում էին ուխտատեղի գյուղացիք. կուռաշ էին գալիս մի կողմից ուխտատեղի կտրիճները, իսկ մյուս կողմից մյուս գյուղերի կտրիճները։ Կուռաշի ժամանակ «տաուլ-զուռնան» անգադար նվագում էր։ Գլուխ ստանալու համար հարկավոր էր հաղթել երեք կտրիճի, բայց եթե «կուռաշի» դուրս գալու ցանկացողներ չլինեին, տալիս էին մեկին կամ երկուսին հաղթելուց հետո։ Մատաղի գլուխը հաղթողը ուտում էր իր ընկերների հետ։